

PÄÄKIRJOITUS

Suuren kertomuksen haastaminen

Jukka Rantala

Yhdysvaltalainen historian didaktikko Bruce VanSledright kysyy, onko väliä opettaako koulussa suurmies George Washingtonin vai talonpoika Martin Guerren (VanSledright 2002, 140–141). Kysymyksellään VanSledright pyrki herättämään keskustelua historian-opetuksen tavoitteista ja tuomaan oman kontribuutionsa niin sanottuihin historiasotiin, joita on käyty ympäri maailman.

Kouluopetuksen sisällöstä käydyissä sodissa on ammuttu järeillä aseilla. Oman panoksensa kansakuntien tulevaisuutta kosketteleviin keskusteluihin ovat antaneet Ronald Reagan, Margaret Thatcher ja Helmut Kohl puhumattakaan pienempien kansakuntien johtajista (Füredi 1992, 26; Ashton & Hamilton 2003, 6–7; Osborne 2003; Rosenzweig 1998, 179–180, Repoussi 2008, 105–108). Kyse on ollut siitä, millaisia kansalaisia koulun historian-opetuksella halutaan kasvattaa. Rintamalinjat ovat kulkeneet kansakunnan rakentamiseen liittyvien niin sanottujen suurten kertomusten ja kriittisiä valmiuksia korostavan historiallisen ajattelun välillä. Taistelujen ollessa kiihkeimmillään kriisi on eskaloitunut päivälehtien palstoille. Yleisen sotainnon hiipuessä kahakoita ovat jääneet käymään historian didaktikot omissa seminaareissaan ja julkaisuissaan.

Ruotsin aikaa tutkinut historioitsija Mirikka Lappalainen julisti liikekannallepanon *Helsingin Sanomissa* (HS 22.1.2008) vetoamalla kansallistunteeseemme. ”Pelastakaa Suomen historia” otsikoidussa kolumnissa hän valitti suomalaisten saavan valkolakin päähänsä ”tietämättä mitään suomalaisen yhteiskunnan juurista”. Hän pyrki nostattamaan tunteita suomalaisten heikolla itsetunnolla väittämällä, ettei meitä kohta pidetä sivistysmaana eikä kulttuurikansana, kun väheksymme omaa historiaamme. Lappalainen pitää kulttuuriskandaalina Ruotsin ajan historiankurssin puuttumista lukiosta.

Lappalaisen avaus poiki muutaman julkaistun mielipidekirjoituksen. *Helsingin Sanomien* verkkokeskustelussa maallikot debatoivat tulisesti viikon ajan. Saman lehden yleisönosastossa vanhempi lehtori ihmetteli, kuinka voimme kasvattaa kansainvälisiä nuoria tuntematta omia juuriamme. Keskusteluun osallistuneen aikuislukiolaisen mielestä pakollisiin kursseihin olisi taas lisättävä Ruotsin historian sijasta kulttuurien kohtaamiseen perehdyttävä kurssi (HS yleisönosasto 1.2. ja 5.2.2008). Näin lehden lukija kyseenalaisti kokonaan historian sisältöjen opiskelun:

Tapahtumahistorialliset "faktat" ovat kuin tiedonkalastajan verkkoon jääneitä kuolleita kaloja, jotka jossain mielessä ovat ihanteellisia "hallittavia", mutta joiden todellinen elämä, liike ja dynamiikka, ovat aikapäiviä [sitten] kadonneet. Niitä me nostelemme pöydälle, ihastelemme. Meillä on yhtä sameat silmät kun sanomme: Kas tässä sitä on, sivistystä. (HS verkkokeskustelu 23.1.2008.)

Historian didaktikot ja koulutussosiologit ovat tutkineet historianopetuksen muotoutumista (esim. Osborne 2006; Phillips 1998). Heidän mukaansa kansakuntien rakentamiseen liitty-

nyt niin sanottu suuri kertomus vallitsi historianopetuksen päätyyppinä aina 1970-luvulle saakka, jolloin historialla alettiin nähdä nykyisyyttä palveleva kansalaiskasvatuksellinen merkitys. Historiallista ajattelua korostava kolmas opetussuuntaus taas yleistyi 1990-luvulla anglosaksisessa maailmassa. Vaikka historianopetuksen suuntaukset näkyvät selkeinä muun muassa opetussuunnitelmissa, käytännön koulutyössä edellä mainitut trendit vaikuttivat yhtäaikaaisesti.

Tutkijat ja opettajat tietävät, ettei kirjoitettu ja toteutettu opetussuunnitelma ole sama. Oppilaiden tasolla toteutunut opetussuunnitelma poikkeaa vielä niistäkin. Historia on oppiaineena jakanut oppilaiden mielipiteitä voimakkaasti. Osa oppilaista pitää historianopetuksesta, mutta suurempi joukko suhtautuu siihen kielteisesti. Monille historianopiskelu on merkinnyt puuduttavaa tarpomista vuosiluku- ja faktaviidakossa. Historian taitoja korostavan opetussuuntauksen emämaassa, Britanniassa oppilaiden asenteissa on kuitenkin tapahtunut muutos: historiaa pidetään yhtenä kiinnostavimmista oppiaineista (Harris & Haydn 2006). Tämä johtunee tavasta opettaa ja opiskella historiaa: päähän pönttävästä ulkoluvusta on siirrytty historiallisen ajattelun opettamiseen; historian sisältötietojen sijasta opiskelu fokusoituu historiantiedon luonteeseen. Kärjistäen voisi sanoa brittinuorten opiskelevan opiakseen kysymään oikeita kysymyksiä sen sijaan, että he apinoisivat muiden vastauksia.

Britannian tie on myös meidän tiemme. Uudet peruskoulun (2004) ja lukion (2003) opetussuunnitelmat ovat taitopainotteisia. Niiden perusajatuksena on johdattaa oppilaat ymmärtämään tiedon tulkinnallisuutta, pohtimaan syitä muutokselle ja jatkuvuudelle sekä asettautumaan menneisyyden ihmisen asemaan ja pyrkimään ymmärtämään tämän toimintaa kyseisessä kontekstissa – toimimaan siis historioitsijan tapaan.

Historian sisältöjen arvottaminen on vaikeaa, kun niistä ei vallitse samanlaista yksimielisyyttä kuin historiallisen ajattelun luonteesta. On ilahduttavaa, että historianopetuksesta vititellään keskustelua, mutta sisältöjen sijasta soisi keskusteltavan historianopetuksen tavoitteista. Muualla maailmassa kouluopetukseen liittyvät historiasodat tuntuvat hiipuvan. Meillä taas näyttäisi olevan syytä hälyttää joukot aseisiin – myös kasvatuksen historian alueella. Välitämmekö siis edelleen suuren kertomuksen sanomaa?

* * *

Tässä numerossa Päivi Pukero raaputtaa kasvatuksen suuren kertomuksen pintaa tarkastelemalla epäonnistunutta kokeilua, jossa yhteiskunnasta syrjäytyneitä irtolaisia ja vankeja kasvatettiin yhteiskuntakelpoisiksi. Jyrki Kaarttinen puolestaan kysyy, voiko kansallissosialistisista kasvatusta kutsua lainkaan pedagogiikaksi. Artikkelista käy myös ilmi, että menneisyyden hallinnasta löytyy saksalaisille edelleen kipupisteitä. Antti Saaren artikkeli valottaa kasvatopsykologian nousua Yhdysvalloissa tiedeperustaisen koulukeskustelun keskiöön. Toimijoiden ääni kuuluu Janne Sántin artikkelissa. Sántti tarkastelee yhteiskunnan ja koulun muutoksia etsien syitä nykyopettajien työtyytymättömyydelle.

Ensimmäisen numeron jälkeen artikkeliehdotuksia on tullut ilahduttavan paljon. Niiden taso on ollut korkea. Artikkelien vertaisarviointi on myös sujunut, josta kiitän arvioitsijoitamme. Artikkelikirjoittajat ovat kiittäneet saamastaan palautteesta, joka on poikkeuksetta ollut rakentavaa.

Aloitteleva lehti etsii vielä omaa profiliaan. Viime numerossa perustettu keskustelupalsta ei innostanut lukijoita kommentoimaan. Pidämme palstan vielä mukana, jos tämän lehden tekstit kirjoittaisivat vastineita tai keskustelua. Lähettäkää kirjoituksenne tai kommentinne osoitteella jukka.rantalaja@helsinki.fi. Ilmoitamme uusista keskustelunaloituk-

sista mahdollisuuksien mukaan postituslistan kautta.

Muistutan vielä tulevista teemanumeroista, jotka käsittelevät kirjoittamisen historiaa (3/2008) ja kasvatuksen historian metodologiaa (1/2009). Seuraava lehti ilmestyy kesäkuussa.

Kirjallisuus

- Ashton, Paul & Hamilton, Paula 2003. At Home with the Past: Background and Initial Findings from the National Survey. In Paula Hamilton & Paul Ashton (eds.) 2003. *Australians and the Past*. Australian Cultural History 22. University of Queensland, 5–30.
- Füredi, Frank 1992. *Mythical Past, Elusive Future*. London: Pluto Press.
- Hamilton, Paula & Ashton Paul (eds.) 2003. *Australians and the Past*. Australian Cultural History 22. University of Queensland.
- Harris, Richard & Haydn, Terry 2006. Pupils' enjoyment of history: what lessons can teachers learn from their pupils? *The Curriculum Journal* 17 (4), 315–333.
- Osborne, Ken 2003. Teaching History in Schools: A Canadian Debate. *Journal of Curriculum Studies* 35 (5), 585–626.
- Osborne, Ken 2006. 'To The Past': Why We Need to Teach and Study History. In Sandwell, Ruth W. (ed.), *To the Past. History Education, Public Memory, & Citizenship in Canada*. Toronto-Buffalo-London: University of Toronto Press, 103–131.
- Phillips, Robert 1998. *History Teaching, Nationhood and the State: A Study in Educational Politics*. London: Cassell.
- Repoussi, Maria 2008. Politics Questions History Education. Debates on Greek History Textbooks. In *Historical Consciousness – Historical Culture*. Yearbook 2006/07. Augsburg: International Society for the Didactics of History, 99–110.
- Rosenzweig, Roy 1998. Everyone a Historian. In Rosenzweig, Roy & Thelen, David 1998. *The Presence of the Past: Popular Uses of History in American Life*. New York: Columbia University Press, 177–189.
- VanSledright, Bruce 2002. In Search of America's Past. Learning to Read History in Elementary School. New York and London: Teachers College Press.

Jukka Rantala työskentelee historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professorina Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksella.

